

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ

EVALUATION OF ENTERPRISES' SOCIAL RESPONSIBILITY THROUGH THE PRIZM OF MODERN ECONOMIC CONDITIONS

У статті здійснено оцінювання ефективності соціальної відповідальності вітчизняних підприємств. Проаналізовано найпоширеніші індексні методи оцінювання корпоративної соціальної відповідальності. Наведено вплив факторів, що є наслідками впровадження соціальних проєктів підприємств на основні фінансові показники. Досліджено вплив на фінансові результати діяльності вітчизняних підприємств, їхніх витрат на охорону навколишнього природного середовища та кількість невирішених трудових спорів. З'ясовано, що збільшення кількості невирішених колективних трудових спорів має негативний вплив на фінансові результати підприємств.

Ключові слова: соціальна відповідальність, рейтинг соціальної відповідальності, соціальна діяльність бізнесу, фінансові результати, трудові спори, індекси соціальної відповідальності, корпоративна соціальна відповідальність.

В статье осуществлена оценка эффективности социальной ответственности отечественных компаний. Проанализированы самые распространенные индексные методы оценки корпоративной социальной ответственности. Приведено влияние факторов, которые являются последствиями внедрения социальных проектов предприятий на основные финансовые показатели. Исследовано влияние на финансовые резуль-

таты деятельности отечественных предприятий, их расходов на охрану окружающей среды и количество нерешенных трудовых споров. Установлено, что увеличение количества нерешенных коллективных трудовых споров имеет негативное влияние на финансовые результаты предприятий.

Ключевые слова: социальная ответственность, рейтинг социальной ответственности, социальная деятельность бизнеса, финансовые результаты, трудовые споры, индексы социальной ответственности, корпоративная социальная ответственность.

The article assesses the effectiveness of social responsibility of domestic enterprises. The most common index methods of assessing corporate social responsibility are analyzed. The factors of influence which can be the consequences of social projects' implementation on the basic financial indicators are given. The influence on financial results of activity of domestic enterprises, their expenses on environmental protection and the number of unresolved labor disputes has been investigated. It is revealed that the increase of the number of unresolved collective labor disputes has a negative impact on financial results of enterprises.

Key words: social responsibility, social responsibility rating, social activity of business, financial results, labor disputes, indices of social responsibility, corporate social responsibility.

УДК 338.43:005.35

Бурковська А.В.

к.е.н., доцент
Миколаївський національний аграрний
університет

Лункіна Т.І.

к.е.н., доцент
Миколаївський національний аграрний
університет

Бурковська А.І.

здобувач
Миколаївський національний аграрний
університет

Постановка проблеми. Концепція соціальної відповідальності, в основі якої лежить твердження про те, що головною метою бізнесу є не тільки орієнтація на постійне збільшення прибутків для задоволення інтересів акціонерів, а й дотримання принципів сталого розвитку, набула особливої актуальності в наш час. Вагомість проблем корпоративної соціальної відповідальності зумовлена високим рівнем господарського розвитку провідних країн світу та посиленням ролі нематеріальних факторів економічного зростання. Подальшого розвитку та вивчення потребує методика оцінки ефективності соціальної відповідальності вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуком методів проведення оцінки ефективності соціальної відповідальності підприємств займалися такі вчені, як Т.В. Іванова, Л.В. Лазоренко [3],

С.В. Мельник [4], О.О. Охріменко [5] та ін. Попри те, що в науковій літературі існує великий перелік різних методик щодо оцінки соціальної відповідальності, відсутній єдиний підхід до ефективності оцінювання соціальної діяльності підприємства.

Постановка завдання. Метою дослідження є встановлення зв'язків між реалізацією програм соціальної відповідальності та результатами господарської діяльності вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині наукою сформульовано три основні інтерпретації феномену корпоративної соціальної відповідальності:

- класичний підхід, що полягає у збільшенні прибутку компанії для розподілу між акціонерами;
- теорія корпоративного альтруїзму, що передбачає не тільки зростання прибутку, а й вирішення суспільних проблем;

– теорія розумного егоїзму, яка засновується на припущенні, що соціальна відповідальність бізнесу допоможе скоротити втрати прибутку в довготерміновій перспективі [1].

Виходячи з описаних вище принципів, вітчизняні підприємства, що позиціонують себе як соціально відповідальні, мають на меті (прямо чи опосередковано) здійснення заходів, спрямованих на досягнення соціального благополуччя. Проте у процесі розроблення та виконання соціальних проектів важливо оцінювати їх ефективність та вплив на формування фінансових результатів компанії.

Враховуючи те, що сучасні підприємства функціонують у конкурентному маркетинговому середовищі, існує необхідність переходу від календарного планування сталого економічного розвитку до управління проектами. Застосування проектного підходу передбачається для всіх етапів планування: стратегічного, тактичного та оперативного.

Під інвестиційним проектом розуміються будь-які проекти, пов'язані з інвестуванням грошових коштів у реальні активи. Інвестиційні проекти поділяють на індивідуальні та корпоративні. Корпоративне управління соціальними проектами компаній являє собою принципово новий рівень управління, що передбачає нерозривний зв'язок усіх індивідуальних соціальних проектів, що здійснює фірма, через планування, мотивацію, моніторинг, координацію та оцінку результатів інвестиційної діяльності.

Об'єднання управління окремими соціальними проектами підприємства дає змогу отримати додатковий ефект від координування їх організації за рахунок моніторингу. У міжнародній практиці ефективність управління проектами оцінюється за допомогою трьох параметрів:

- своєчасності виконання проекту;
- вартості проекту;
- якості виконаних робіт за проектом.

Під час складання рейтингових оцінок підприємств, що займаються реалізацією соціальних проектів у рамках своєї діяльності, до уваги приймаються бізнес-процеси, безпосередньо пов'язані з формуванням та реалізацією політики соціальної відповідальності, що здійснюють комплексний вплив на навколишнє середовище і суспільство.

Оціночні показники, або рейтинги соціальної відповідальності, відображають рівень соціальної активності організацій у рамках прийнятої оціночної системи. Будь-яка система оцінок соціальної відповідальності бізнесу представляється співвіднесенням соціальної активності з результатами реалізації основних принципів соціальної відповідальності в окремій корпорації, галузі, регіоні [5].

Індексний метод оцінювання корпоративної соціальної відповідальності дістав поширення у

міжнародній практиці. Найчастіше використовуються:

- індекс Domini Social Investment (DSI 400), що оцінює соціальні, екологічні й управлінські показники найбільших за капіталізацією підприємств);
- індекс стійкості Доу Джонса (Dow Jones Sustainability Index), в якому критеріями оцінки виступають економічна основа для розвитку підприємства, соціальна активність, екологічна діяльність;
- індекс FTSE4Good, що включає фінансові, соціальні й екологічні показники підприємства;
- індекс корпоративної добродійності (Corporate Philanthropy Index), за яким оцінюється благодійність, взаємини з основними партнерами підприємства;
- метод Лондонської групи порівняльного аналізу (London Benchmarking Group), що здійснює аналіз соціальної інклюзії підприємства) [5–8].

Під час оцінки рівня соціальної відповідальності бізнесу часто використовують три основні групи показників, серед яких виділяють економічні, екологічні та соціальні.

До економічних показників відносять величину соціальних інвестицій на одного працівника, відношення соціальних інвестицій до прибутку тощо. У групі екологічних показників найчастіше зустрічаються кількість випадків перевищення екологічних норм, кількість порушень технологічних регламентів. До соціальних показників відносять плинність кадрів, дефіцит робочої сили, оцінку внеску підприємства в соціальну сферу.

Залежно від конкретного стану суспільства, його головних потреб та інтересів від бізнесу очікується різний набір вимог. Сьогодні в Україні до них належать: соціальний захист і турбота про працівників; чесна сплата податків; участь у житті та розбудові громади; прозорість, доступність інформації про продукцію, про механізм ціноутворення, екологічну безпечність виробництва і продукції; чесність конкуренції; доброспорядність і моральність представників бізнесу, чесність заробляння ними грошей; співпраця з іншими групами впливу у розв'язанні економічних, соціальних, екологічних та інших проблем [4]. Відповідно до суспільних очікувань, напевне, й має оцінюватися соціально-економічна ефективність бізнесової діяльності.

Найбільшого поширення в Україні останнім часом набувають такі аспекти соціальної діяльності бізнесу:

- відносини бізнесу з місцевими громадами;
- трудові відносини з працівниками;
- вплив на навколишнє середовище;
- управління соціальними процесами в колективі як елемент корпоративного управління.

У кожному аспекті існують свої практики соціальної відповідальності, найважливішими з яких вважаються відносини з акціонерами, практики,

пов'язані із забезпеченням економічного зростання, з впровадженням інновацій, соціально-етичним маркетингом, проведенням спеціальних акцій і заходів, присвячених соціальній відповідальності бізнесу [4].

Вивчаючи значення реалізації програм соціальної відповідальності для поліпшення економічних результатів господарювання, варто дослідити вплив факторів, що є наслідками впровадження соціальних проектів фірм, на основні фінансові показники.

Так, за період із 2010 по 2016 р. динаміка сукупних фінансових результатів підприємств України мала такий вигляд (рис. 1).

Одним з основних аспектів соціальної відповідальності підприємств залишається піклування

про довкілля. Варто відзначити, що витрати підприємств на охорону навколишнього природного середовища за досліджуваний період становили (рис. 2).

Досліджуючи аспект соціальної відповідальності, що стосується відносин підприємства із найманими працівниками, особливої уваги заслуговують аналіз кількості невирішених колективних трудових спорів (рис. 3) та вплив даного показника на фінансові результати діяльності підприємств.

Для визначення залежності між факторами, що пов'язані із соціальною відповідальністю підприємств та фінансовими результатами діяльності підприємств, доцільно провести кореляційно-регресійний аналіз та оцінити вплив витрат підприємств на охорону навколишнього природного

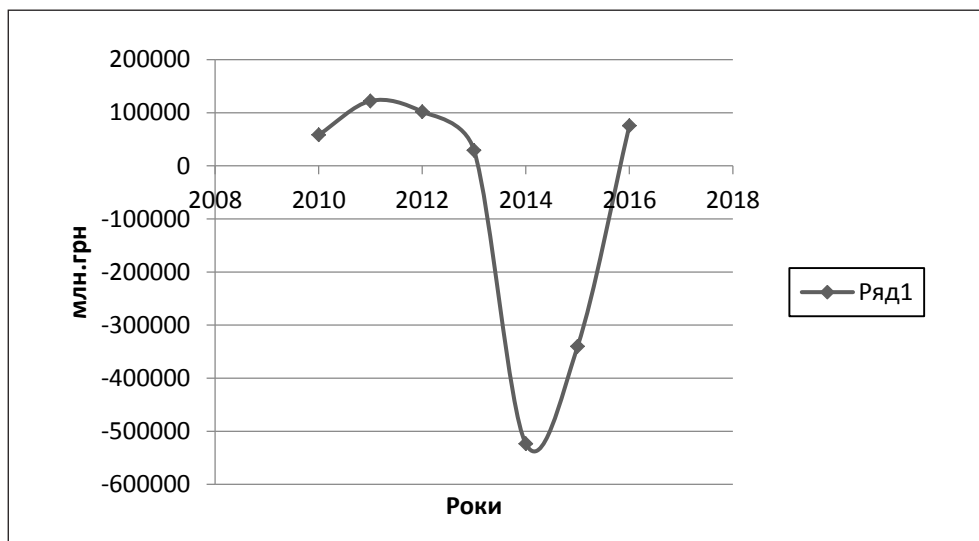

Рис. 1. Фінансові результати діяльності підприємств до оподаткування в Україні

Джерело: побудовано авторами за [1]

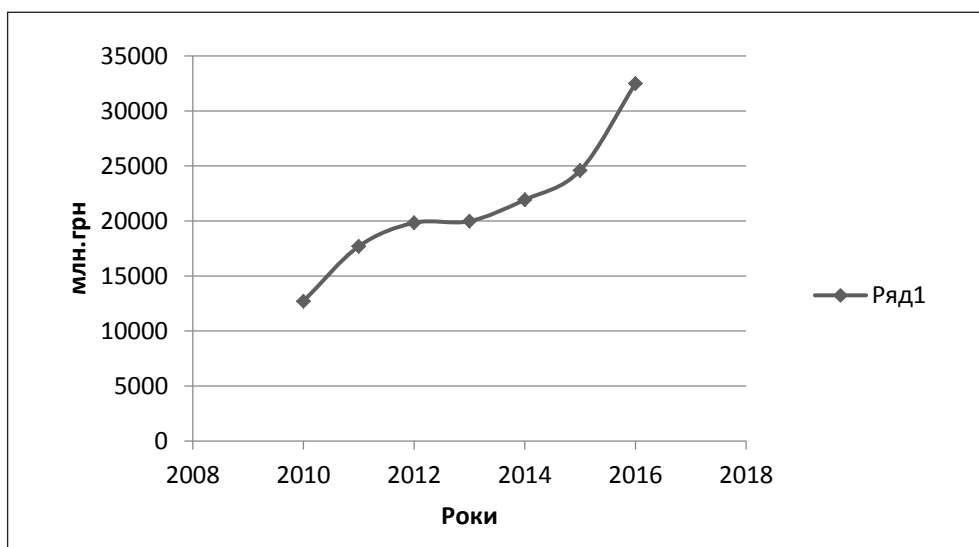

Рис. 2. Витрати підприємств на охорону навколишнього природного середовища в Україні

Джерело: побудовано авторами за [1]

середовища і кількості невіршених трудових спорів на розмір прибутку.

Зважаючи на те, що кризові явища, які позначилися на формуванні фінансових результатів у період загострення військової ситуації у державі, є форс-мажорними, виключимо екстремальні значення з числового ряду для проведення об'єктивного кореляційно-регресійного аналізу.

Вихідні дані для розрахунків представимо в табл. 1.

Розрахункові дані представимо в табл. 2.

Для встановлення зв'язку між витратами підприємств на охорону довкілля, кількістю невіршених колективних трудових спорів та прибутком ідентифікуємо змінні економетричної моделі.

Y – фінансових результатів підприємств;

X1 – вектор витрат підприємств на охорону навколишнього природного середовища;

X2 – вектор кількості невіршених трудових спорів на підприємствах;

U – вектор залишків (стохастичний складник).

Розглянемо специфікацію моделі у вигляді лінійної функції [2]:

$$Y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + U \quad (1)$$

Для знаходження параметрів a_0, a_1, a_2 розв'яжемо систему нормальних рівнянь:

$$\begin{cases} \sum y = a_0n + a_1 \sum x_1 + a_2 \sum x_2 \\ \sum x_1y = a_0 \sum x_1 + a_1 \sum x_1^2 + a_2 \sum x_1x_2 \\ \sum x_2y = a_0 \sum x_2 + a_1 \sum x_1x_2 + a_2 \sum x_2^2 \end{cases} \quad (2)$$

$$\begin{cases} 387363,3 = 5a_0 + 102706,5a_1 + 464a_2 \\ 7967643307,8 = 102706,5a_0 + 2322803332,9a_1 + 103170,5a_2 \\ 35793393,1 = 464a_0 + 103170,5a_1 + 43344a_2 \end{cases}$$

Після розв'язання системи рівнянь отримаємо такі значення параметрів:

$$a_0 = 77208,88; a_1 = 0,0163; a_2 = -0,7662.$$

Отже, рівняння множинної регресії, яке характеризує залежність фінансових результатів підприємств від їх витрат на охорону довкілля та кількості невіршених колективних трудових спорів, має такий вигляд:

$$Y = 77208,88 + 0,0163 \cdot a_1 - 0,766204977 \cdot a_2.$$

Коефіцієнти регресії показують, наскільки зміниться фінансовий результат за зміни відповід-

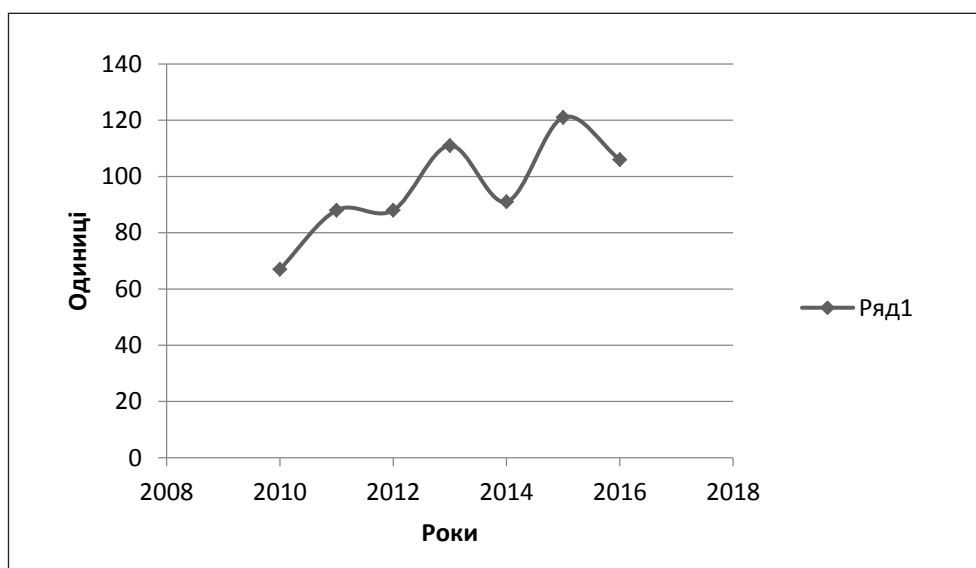

Рис. 3. Кількість невіршених трудових спорів на підприємствах

Джерело: побудовано авторами за [1]

Таблиця 1

Вихідні дані

Роки	Фінансові результати діяльності підприємств до оподаткування (Y), млн. грн.	Витрати підприємств на охорону навколишнього природного середовища (X1), млн. грн.	Не вирішено колективних трудових спорів, на кінець року (X2), одиниць
2010	58334	12703,5	93
2011	122210	17695,7	89
2012	101884,7	19836,7	103
2013	29283,2	19981,9	98
2016	75651,4	32488,7	81
Σ	387363,30	102706,50	464,00

Джерело: побудовано авторами за [4; 5]

Розрахункові дані

Роки	x_1^2	x_2^2	$x_1 * x_2$	$x_1 * y$	$x_2 * y$	y^2
2010	161378912,3	8649	12796,5	741045969	5425062	3402855556,00
2011	313137798,5	79	17784,7	2162591497	10876690	14935284100,00
2012	393494666,9	10609	19939,7	2021056228	10494124,1	10380492094,09
2013	399276327,6	9604	20079,9	585133974,1	2869753,6	857505802,24
2016	1055515628	6561	32569,7	2457815639	6127763,4	5723134321,96
Σ	2322803332,93	43344,00	103170,50	7967643307,75	35793393,10	35299271874,29

Джерело: побудовано авторами

ного фактору на одиницю, за умови, що другий фактор перебуває на середньому рівні.

Якщо $a_1 = 0,0163$, це показує, що за середньої кількості невіршених колективних трудових спорів збільшення на одиницю (1 млн. грн.) витрат на охорону оточуючого середовища підвищить фінансовий результат діяльності вітчизняних підприємств на 16,3 тис. грн.; $a_2 = -0,7662$ означає, що збільшення невіршених колективних трудових спорів на одиницю зменшує прибуток на 766,2 тис. грн.

Парні коефіцієнти кореляції будуть дорівнювати:

$$r_{yx} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}} \quad (3)$$

1. між фінансовим результатом та витратами на охорону навколишнього середовища – 0,01;

2. між фінансовим результатом та кількістю невіршених колективних трудових спорів – -0,125.

Обчислені парні коефіцієнти кореляції показують, що позитивний фінансовий результат вітчизняних підприємств перебуває у прямій залежності з витратами на охорону довкілля і в оберненій залежності – з кількістю невіршених трудових спорів.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, проведений аналіз показує, що підприємства, які здійснюють реалізацію соціальних проектів, керуючись теоріями «корпоративного альтруїзму» або «розумного егоїзму», мають можливість одержати позитивний ефект у вигляді збільшення прибутку за умов фінансування природоохоронних заходів. При цьому встановлено, що збільшення кількості невіршених колективних трудових спорів має

негативний вплив на фінансові результати підприємств. Щоб зменшити колективні трудові спори, підприємства повинні провадити соціальну політику, яка спрямована на внутрішніх стейкхолдерів (працівників), що значно поліпшить рівень зацікавленості працівників у функціонуванні підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Діяльність суб'єктів господарювання: статистичний збірник / Державна служба статистики України, 2016. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm.
2. Економетрія: методичні рекомендації до виконання контр. робіт для студентів факультету менеджменту. Миколаїв: МНАУ, 2012. С. 141.
3. Лазоренко Л.В. Корпоративна соціальна відповідальність як інноваційна стратегія бізнесу. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. 2013. Вип. 1(14). С. 89–96.
4. Мельник С.В. Соціальна відповідальність бізнесу як складова соціальної політики України. Економіка та держава. 2007. № 5. С. 72.
5. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. К.: НТУ «КП», 2015. 180 с.
6. Establishment of the Commission on Sustainable Development, ECOSOC Resolution 1993/207. New York, February, 1993. URL: <http://www.un-documents.net/1993-207.htm>.
7. Rio Declaration on Environment and Development, A/CONF.151/26, Resolution 1, Annex II. URL: <http://www.un-documents.net/rio-dec.htm>.
8. Institutional arrangements to follow up the United Nations Conference on Environment and Development, General Assembly Resolution A/RES/47/191. New York, December, 1992. URL: <http://www.un-documents.net/a47r191.htm>